

جزوه‌ی اهمیت، بایسته‌ها و پیراستگی‌های تحقیق

در کلام رهبری

به مناسبت هفته پژوهش ۱۴۰۰

تهیه و تنظیم:

کانون پژوهشی مدرسه علمیه حضرت ولی عصر (عج) شهرستان گرمی

مقدمه :

پژوهش را با شعار «فاقد پژوهش و مطالعه تصمیم گیری نکنیم». موفقیت روزافزون علم در شناخت جهان هدفدار و قانونمند که با تکیه بر ابتکارات خلاقیت های به ودیعه نهاده شده از سوی خدای متعال در وجود بشر و بهره برداری از قدرت شگرف اندیشه آدمی صورت گرفته، فضای زندگی جدیدی را برای انسان ها به ارمغان آورده است.

پژوهش یا تحقیق یک رفتار هوشمندانه، هوشیارانه، خلاقانه و سامان یافته برای پیدا کردن، بازگویی و بازنگری پدیده‌ها، رخدادها و فرضیات است. پژوهش همچنین برای استفاده از پدیده‌های موجود برای دست یافتن به راهکارهای عملی و فناوری‌ها به کار می‌رود. به‌طور معمول پژوهشگر نتایج پژوهش خود را در مجله‌های علمی ارائه می‌دهد. پژوهش در دو مرحله «یافتن پرسش پژوهش» و دیگر «پاسخ دادن به آن پرسش» صورت می‌گیرد.

اندیشیدن، پژوهش و نوآوری، اساسی ترین نیاز برای دست یابی به پیشرفت، توسعه، رفاه عمومی و استقلال واقعی است. تأکید بر پژوهش و تشویق پژوهش گران و دانشمندان به فعالیت های پژوهشی مورد نیاز کشور، یکی از مهم ترین راه های رسیدن به خودکفایی است.

تعریف تحقیق:

تحقیق، یعنی کاویدن، کاوش، تلاش کردن برای رسیدن به چیزی که تا به حال به آن دسترسی پیدا نشده است. تحقیق علمی فقط به معنای فراگیری و تقلید نیست، تحقیق ضد تقلید است.

لازمه ی تحقیق:

لازمه نوآوری و تحول در هر علمی، پژوهش است. پیشرفت علمی، بدون تحقیق امکان ندارد. برای خدمت رسانی بهتر به مردم، کارهای دقیق پژوهشی لازم است. بدون تحقیق، بدون تعمق و فتح سرزمین‌های تازه فکری، هیچ کاری نمی شود کرد... تحقیق کردن یک مجاهدت مستمر علمی است. «... انسان گاهی در زمینه‌های تحقیقات در گوشه و کنار که بعضی‌ها دچار خطاهایی می‌شوند؛ من می‌بینم منشأ اغلب این خطاها این است که در یک مسئله به جای این که حجیت کتاب و سنت و پیش فرض حقانیت نظام اسلامی را در نظر بگیرند و وارد میدان تحقیق بشوند، پیش فرض تفکرات رایج غرب را در نظر می‌گیرند».

بدیهی است که ما هر مقدار که در زمینه ی آموزش عالی و تحقیق و گرم کردن فضای علم و پژوهش در کشور پیش برویم، کم است و هنوز راه طولانی ای در پیش داریم. اما راجع به مسئله ی علم و تحقیق، من این را عرض بکنم: کشور ما بدون حرکت در جاده ی گسترش دانش و گسترش پژوهش، امکان ندارد بتواند به نقطه ی مطلوب خودش دست پیدا بکند؛ مخصوص کشور ما هم نیست. کلید، دانش و پژوهش است. تولید علم و تحقیقات، حیات آینده کشور است. علم و تحقیق کلید قطعی پیشرفت کشور است. امروز دنیا تشنه ی شماسست. شهرها، روستاها، دانشگاه‌ها و ملت ما نیز همین طور است. تنها چیزی که می‌تواند پاسخگوی این نیاز باشد، کسب علم، تحقیق علمی و تفکر است.

جایگاه تحقیق در عرصه رسالت حوزویان (سخنرانی مقام معظم رهبری «مدظله العالی»)

_الگوی اهل تحقیق :

در آقای جعفری (ره) خصوصیات برجسته ای بود که به نظر من همه ی اینها برای نسل جوان و پژوهنده و اهل علم و تحقیق الگوست. ایشان آن وقتی که کارهای تحقیقی خودشان را شروع کردند، خیلی جوان بودند. البته من حدود سال‌های ۳۴ و ۳۵ بود که ایشان را شناختم. ایشان تازه از نجف آمده بودند و جوان و فاضل و اهل تحقیق و فعال و پرشور و مورد احترام بزرگان ما - مانند آقای میلانی و بعضی از آقایان دیگر در مشهد - و نیز مورد احترام طلباب بودند. در ایشان واقعاً روح تحقیق و تفحص و نشاط و شور علمی مشاهده می‌شد. این روحیه، از دوران جوانی تا پایان عمر ادامه داشت. آن وقت ایشان تقریباً سی و چند ساله بودند. همه ی این شور جوانی، در کار علمی و فکری و بحث و نوشتن و تحقیق و مطالعه و این گونه کارها صرف

می‌شد و البته حافظه‌ی فوق‌العاده و استعداد علمی ایشان هم به جای خود محفوظ بود. این حالت تا همین آخر هم ادامه داشت که این چیزی عجیبی است.

اهمیت تحقیق عالمانه من روی دو نکته، به خصوص می‌خواهم تکیه کنم: تحقیق و هنر. کار تحقیقی خیلی مهم است. کاری که از روی تحقیق و عالمانه باشد، حتی برای مردم عامی که عالم هم نیستند، ارزش و جاذبه‌ی بیشتری دارد. البته کار عالمانه به معنای قُلبه سُلنبه گویی نیست، بلکه کار عالمانه، یعنی کار مُتقن و صحیح؛ و لو اینکه با زبان همه کس فهم و مردمی گفته شود. همچنانکه شنیده اید، در همه‌ی زمینه‌های تحقیقات علمی، بودجه‌های کلانی در برخی از کشورهای پیشرفته گذاشته می‌شود تحقیق در زمینه‌های مفاهیم فرهنگی و مسایل گوناگونی که رسانه‌ی ملی با آنها سر و کار دارد، از جمله کارهای بسیار مهم است.

__ به نتیجه و ثمر نخواهد رسید:

به تجربه ثابت شده است تا تحقیق و پژوهش انجام نگیرد، کار تدریس به نتیجه و ثمر نخواهد رسید.

__ پایه و اساس:

مسئولان دولتی هم باید این پایه و اساس را – که همان تحقیق است – مورد توجه قرار دهند و بدانند که نه علم و نه فناوری، بدون وجود مراکز فعال تحقیقاتی، پیشرفتی نخواهد داشت.

__ پرورشگاه علم و تحقیق:

کارهای مناسب حوزه چیست؟ غالباً کارهای علمی است؛ حال چه کار محتوایی، و چه کار شکلی؛ به هر حال کار علمی است. حوزه دو هویت دارد که یک هویت، هویت علم و اینهاست؛ یعنی پرورشگاه علما، فقها و بزرگان است که این در جای خودش، هم علم، هم تحقیق، هم پرورش اخلاقی و هم تنوع لازم دارد – همین تنوع‌هایی که گفته می‌شود – همه‌ی اینها مربوط به هویت اولی و اصلی حوزه است که پرورشگاه علماست.

□ تحقیق و تعمیق و گسترش در مسائل دینی

__ لازمه حوزه‌های علمیه مطلوب:

حوزه‌ی علمیه‌ی مطلوب حوزه‌ای است که در آن، تحقیق در مسائل دینی، تعمیق و گسترش آنها امری رایج است و بخش‌های مخصوصی روز به روز سرگرمی مطالعه و تعمق در زمینه معارف دینی هستند.

_ تحقیق مورد توجه و اهتمام بیشتر:

حقاً و بدون شک باید پژوهش و تحقیق، مورد توجه و اهتمام بیشتری قرار گیرد.

_ تولید کتاب، انسان، مبلّغ و ... :

حوزه ی علمیه، یک کارخانه ی عظیم انسانی است که باید دایم تولید کند. حوزه باید کتاب، آدم، عالم، متدین، فکر و حرف تازه تولید کند. حرف تازه که تمام نشده است. ما خودمان همیشه با همدیگر که حرف می‌زنیم، می‌گوییم هر وقت به قرآن مراجعه می‌کنیم، چیز جدیدی پیدا می‌کنیم. حوزه‌های علمیه به معنای حقیقی کلمه، پشتیبان و همراه نظام اسلامی هستند و پیوسته باید به تولید کتاب، مبلّغ، مدرّس، محقق، سیاستمدار و به طور کلی تربیت انسان‌های صالح و عالم و رفع نیازهای فکری و دینی مردم بپردازند.

_ حوزه ی علمیه، مرکز علم و تحقیق:

حوزه ی علمیه، اصلاً مرکز علم و تحقیق بوده است. اگر علم برای علم، و علم بدون قصد مزد، مصداقی در کشور ما داشته باشد، از قدیم در حوزه‌های علمیه بوده است.

_ رونق دادن به ذره ذره ی عمر هزاران انسان:

امروز اگر محقق بخواهد کار بکند و کار مناسب این زمان را بکند، باید یقین داشته باشد که ذره ذره لحظات و اوقات گران بهایی که او از اول عمر خودش صرف می‌کند، به ذره ذره ی عمر هزاران انسان رونق خواهد داد.

_ کار اول طلاب :

طلاب و فضلا، تحقیق و علم و تدریس را کار اول خود بدانند و در این روال و این جریان، اهتمام و نیروی خودشان را به کار ببندند. البته مسأله ی تحقیق در همه ی رشته‌های حوزوی، برای فقاقت لازم است. امروز طلاب موجود در حوزه ی علمیه ی قم و فضایی که در آنجا هستند، درس و بحث و تحقیق را جدی بگیرند و بیش از آنچه که طبیعت یک حوزه است، به درس و بحث اهتمام ورزند. تعطیلی‌ها را کم و حجم کار را زیاد کنند و از هر فرصتی استفاده نمایند. سنت بحث دایم و گروه‌های بحثی و فقهی را که در اوقات شور و اشتغال حوزه‌ها به چشم می‌خورد و دیده می‌شد، زنده کنند. طلاب از درس خواندن خسته نشوند؛ به طور دایم بخوانند و آنچه را که لازمه و آداب درس خواندن است، رعایت کنند. همه بنویسند، همه در دقت نظر و نشان دادن نوشته‌ها به اساتید، اهتمام کنند.

– کسب آمادگی لازم:

باید به طور جدی درس بخوانید – همان توصیه ای که من همیشه به جوان‌های طلبه می‌کنم – علمی را که امروز در اختیار حوزه‌های علمیّه است، فرا بگیرید و از بن دندان خودتان را به سطح تحقیق برسانید. انسان با سر هم بندی، محقق نمی‌شود. با برف انبار کردن، انسان فقیه و فیلسوف نمی‌شود. باید محکم خشت خشت این پایه را روی هم بچینید و بروید تا به آن اوج برسید.

– لازمه ی حوزه ی علمیّه :

تحقیق و پژوهش و اطلاع و آگاهی از حقایق و معارف عالم و وضع علمی دنیا، از چیزهایی است که برای حوزه ی علمیّه لازم است.

– وظیفه و پاداش محقق :

این محقق، در مسائل طبیعی، علمی، فلسفی و مسائل مربوط به جهان خارجی و واقعی یا مسائل مربوط به انسان و تاریخ و غیره تحقیق می‌کند. این محقق، در مقابل چه چیزی تحقیق می‌کند؟ چه می‌گیرد و تحقیق می‌کند؟ جواب این است که محقق تحقیق می‌کند، تا به حقیقت برسد. پاداش او، این است. پول، مال و حتی تشویق، پاداش محقق نیست؛ در مقابل تحقیق او کوچک است. البته باید این‌ها نثار بشود، پول‌ها باید خرج بشود، کارها باید انجام گیرد، تسهیلات باید فراهم بشود، تا تحقیق انجام بگیرد؛ اما این‌ها هیچ کدام پاداش تحقیق نیست. پاداش تحقیق، رسیدن به حق است. این‌ها احکام اسلامی است. این‌ها از لحاظ جمعی، عبارة الاخرای ارتباط جامعه با خداست.

□ ■ بایستگی‌ها و پیراستگی‌های تحقیق و محقق

– ابتکار و خلاقیت:

نظام پژوهشی حوزه نباید خود را محصور در تولیدات گذشتگان بکند و اگر هم تولیدی داشته باشد صرفاً تکرار و مشابه سازی نباشد، بلکه باید با حمایت از نیروهای مستعد و خلاق راه ارائه ی افکار نو و مبتکرانه را باز کند. ابزارهای نو به نظر من، با این کارها، امروز باید در حوزه‌های علمیّه، در یک سال به قدر صد سال گذشته، تحقیق گسترش پیدا کند. واقعاً این طور است. بنده که نگاه می‌کنم، می‌بینم یک بار ما یک روایت را خواستیم پیدا کنیم، آن قدر گشتیم؛ آخر هم پیدا نکردیم و از اصل کار منصرف شدیم. حالا همین طور هر چه دلتان می‌خواهد، جلو شما می‌آید. مثل اینکه بگویند: «فلان کس، هر چه بگویی، فوراً حاضر می‌کند!» لذا، محققین واقعاً عذر ندارند. امروز جوانان اهل تحقیق، اگر تحقیق نکنند، عذر ندارند. روزی هم ممکن است برسد که یکی از اینها را مثلاً وصل کنند به سر شما؛ مثل این داستانهای علمی – تخیلی! بعید نیست

که وسیله‌ی کوچکی درست کنند مثل یک سمعک که در گوشتان بگذارید و تمام این مطالب در مغزتان منعکس شود. این طوری، خواهد شد. تا اراده کنید و تُکمه‌ای را فشار دهید، فوراً آن حدیث در ذهنتان بیاید. در حال سخنرانی، شروع کنید به خواندن حدیث.

_اساس پیشرفت:

من به همه‌ی جوانان و همه‌ی کسانی که در راه علم حرکت می‌کنند، موکداً توصیه می‌کنم که رشته‌ی علم و تحقیق و نوآوری در دانش و زنده کردن روح ابتکار و خلاقیت و آفرینش درونی و حقیقی خود را رها نکنند. فعالیت و ابتکار و نوآوری و خلاقیت، اساس پیشرفت انسان و زندگی انسانی است. دست نشانده‌های دستگاه‌های قدرت در گذشته در کشور ما و امروز در بسیاری از کشورهای وابسته‌ی این منطقه، سعی می‌کنند تقلید را جایگزین فعالیت و ابتکار کنند. دولتمردان، مسئولان کشور، مدیران عالی رتبه و افسار مختلف در هر بخشی از بخش‌ها، در صورتی که کار را با جدیت دنبال کنند و ابتکار و نوآوری در آن به کار بزنند و دانش را در آن به کار بگیرند، رحمت خدا شامل حال آنها خواهد شد.

_اصل در حوزه علمیه :

عنصر تحقیق و پژوهش در همه جا به صورت یک اصل در مجموعه کارها و فعالیت‌های حوزه باید مورد توجه قرار گیرد.

_اطلاع دقیق از فرهنگ جهانی:

نظام تحقیقاتی و پژوهشی حوزه، نباید خود را از جهان منقطع کند و تنها به پرسش‌های درونی خود پاسخ بگوید و صرفاً برای خود حدیث نفس کند، بلکه باید با افکار و فرهنگ‌های جهانی، با واقع بینی برخورد کند، دیدگاه‌ها و ایده‌های درست را گزینش و نکات نامطلوب آنان را نقد و سستی آنها را بر ملا سازد. امروز، شما باید بدانید و در جریان باشید که مثلاً در مقوله‌ی جامعه‌شناسی، در دنیا چه نظرات و چه ایده‌هایی هست و چه فکری می‌جوشد، گاهی در این فکرها، عناصر مطلوبی هست، آن را جذب کنید. عناصر نامطلوبی هم هست، قبل از آنکه بیاید، دفاع مناسبش را آماده کنید.

_ اعتماد به نفس:

نوآوری و ابتکار، شجاعت علمی، اعتماد به نفس شخصی، ملی، کار متراکم و انبوه، علاج کار پیشرفت علمی ماست. اگر نباشد...

مجموعه کارهای پژوهشی حوزه باید بتواند یک جمع کامل و یک منظومه کامل را به وجود بیاورد تا همه نیازهایی را که حوزه متصدی و مهتم به آن است، پوشش بدهد ...

بدون تحقیق، بدون نوآوری، بدون ژرف یابی، در هیچ مقوله ای انسان نمی تواند به هدفهای والا دست پیدا کند. اگر این نوآوری؛ یعنی این ژرف یابی، تحقیق و پژوهش اگر نباشد، نتیجه همان یک جا ایستادن و در جا زدن با دنیای پیرامون خود به تدریج هی بیگانه تر شدن، نتیجه این خواهد شد.

_ انگیزه ی موفقیت:

شهید مطهری از کسانی بود که کار کردن و درس گفتنش فقط به خاطر یک وظیفه ی مقدس بود؛ آن هم بی آنکه کسی وادارش کند یا از وی بخواهد. البته بیشتر محققین دنیا این گونه اند. همه ی پیشرفت‌های علمی دنیا نیز این گونه پیش آمده است که کسانی که از روی عشق یا ایمان یا هر دو، کار کرده اند. یا باید عشق به کار باشد یا ایمان به ثواب الهی، یا هر دو با هم. و شما می‌توانید هر دو را با هم داشته باشید.

_ آزاد اندیش:

شأن تحقیق عملی، آزادی عقلایی است و باید تکیه بر میراث عظیم فکری - فرهنگی اسلامی و ایرانی، برای ارتقای علوم انسانی و علوم پایه، برنامه ریزی و سرمایه گذاری کرد.

_ باور عمومی:

اولین مسئله ی ما همان چیزی است که بارها تکرار کرده ام. آن نکته این است که ما باید علم و پژوهش را به عنوان یک باور عمومی در آوریم، تا یک همّت همگانی بر این کار گماشته شود؛ یعنی حقیقتاً مسئله ی کل نظام شود، نه یک بخش از نظام، دون بخش دیگری.

_ بچه‌های مؤمن:

سعی کنید در همین مراکز تحقیق و امثال آن، بچه‌های مسلمان خوب وارد بشوند. باید کوشش بشود که برادران خوب، بچه‌های مؤمن، کسانی که حقیقتاً انقلاب را از بُن دندان پذیرفته اند، در آن مراکز که فردا کار با آنها خواهد بود، بروند و طوری نشود که حالا که راه باز است و همه می‌توانند بیایند، خدای نکرده از این قِبَل نظام و اسلام و مسلمین صدمه ای ببینند. این جنبه‌های معنوی را خیلی باید رعایت بکنند.

بدون اخلاق:

شما باید علم را دوست بدارید، ارزش بدانید، آن را برای خدا و با نیت خالص دنبال کنید. ضمناً عزیزان من! باید به تهذیب نفس پردازید و بنیان‌های اخلاقی را در خودتان تقویت کنید. برای یک کشور، عالم و محقق و پژوهشگر و نابغه، ثروت خیلی بزرگی است؛ اما به شرط اینکه در او بنیان‌های اخلاقی استوار باشد؛ وجدان اخلاقی زنده باشد، و الا آن علم به درد نمی‌خورد.

تقویت روحیه:

یک مسأله، مسأله‌ی تقویت روحیه‌ی پژوهش و جویندگی در دانشجوست... من می‌خواهم عرض بکنم در همین زمینه‌ی تحول نظام آموزشی، از جمله‌ی کارهایی که باید انجام بگیرد، این است که جوری نظام آموزشی باید طراحی بشود که جوان ما به تحقیق، طلبکاری در تعمیق علم و دانش علاقه مند بشود. محوری غلط است. ما هنوز در دانشگاه‌هایمان متأسفانه - می‌بینید انسان، من گاهی با بعضی از جوان‌هایی که با ما مرتبطند، برخورد می‌کنیم - می‌بینیم که معلم چند صد صفحه کتاب را برای یک واحد درسی داده که این دانشجو بخواند. چرا؟! حفظ کردن حرف‌ها و گفته‌ها و نوشته‌هایی که معلوم نیست همه اش چقدر فایده داشته باشد و درگیر کردن ذهن جوان به چیزی که غیر لازم است. باید فکر کرد؛ باید افراد برگزیده و شاخص بنشینند نظامی را طراحی کنند که جوان ما میل به پژوهش، تعمق و تحقیق پیدا کند؛ با این استعدادی که جوان‌های ما دارند. انصافاً استعداد جوان‌های ما، استعداد برجسته‌ای است. استعداد متوسط کشور، استعداد بسیار بالایی است.

تکرار و موازی:

کاری نکته‌دومی که به ذهن می‌رسد، این است که در این کارها اولاً، کارهای تکراری هست. ما چند تا کار اطلاع‌رسانی رایانه‌ای در اینجا مشاهده کردیم؛ پیدا بود کسانی که اینها را اداره می‌کنند، افراد کاملاً مسلط و به کار خودشان هم علاقه‌مندند؛ اما این کارها بعضاً در بخش عمده‌ی خودشان، با آن کار دیگر سهیم بودند؛ یعنی یک کار موازی و مکرری انجام می‌گیرد. کار موازی، کفر نیست! اما از دست دادن سرمایه است. بنابراین، این یک نکته که انسان کارهای موازی مشاهده می‌کند. حالا بعضی کارها موازی بود و تکراری بودنش واضح است - همان طور که ما عرض کردیم و مثالش را گفتیم - بعضی کارها صورتاً با هم تفاوت دارند، اما باطن کار یکی است. آدم می‌بیند که این کار عین همان کاری است که در آن غرفه‌ی دیگر انجام می‌گیرد. با این همه نیازی که ما به تحقیق داریم، شاید این گونه مکرر کاری‌ها اسراف به حساب آید.

_ زبان مناسب :

همه ی ما باید "لا ریب فیه" باشیم. عقاید ما باید "لا ریب فیه" باشد و آن را قرص و محکم و استوار و با زبان مناسب بیان کنیم. یک روز مرحوم مجلسی (رضوان الله تعالی علیه) در کتاب «حق الیقین» و «حیوة القلوب» و امثال این ها، اخلاق و عقاید دینی را با همان زبان خودش می گفت و دنیایی را به تفکر اعتقاد شیعی نزدیک می کرد. شما خیال نکنید که این کتب مجلسی، بیهوده نوشته شده است. نه خیر، پایه های تشیع را- در آن زمانی که تشیع در کشور ما تازه بود- همین کتابها قرص کرده است... اینها آمدند، این عقاید را در دل های مردم محکم کردند. آن روز، آن مطالب به درد می خورد. امروز، من و شما نمی توانیم "حق الیقین" و "حیوة القلوب" را تجویز کنیم؛ نگذارید در قفسه به عنوان تاریخ بماند. اگر هنر داریم، آن مضمون را با زبان امروز بنویسیم.

_ عنصر معنویت دینی:

«عنصر معنویت دینی را، نه معنویت فارغ از دین و جدای از دین - که اساساً معنویت نیست، توهم است - را یک عنصر اصلی در حرکت علمی و پژوهش علمی قرار بدهیم».

_ فعال، مبتکر، نوآور و خلاق:

من به همه ی جوانان و همه ی کسانی که در راه علم حرکت می کنند، مؤکداً توصیه می کنم که در رشته ی علم و تحقیق و نوآوری در دانش و زنده کردن روح ابتکار، خلاقیت، آفرینش درونی و حقیقی خود را رها نکنند. فعالیت، ابتکار، نوآوری و خلاقیت، اساس پیشرفت انسان و زندگی انسانی است.

_ کاربردی:

باید همه تحقیقاتمان را جهت بدهیم و نیازهایمان را بسنجیم، بنیم چه چیزی لازم داریم و وارد شویم... باید تحقیقات ما کاربردی باشد، یعنی تحقیق خشک خارج از زمینه عمل، راه دور و دراز پیمودن در زمان و فرصت کم است.

_ کسب رتبه علمی :

محقق و پژوهشگر ما نباید برای کسب رتبه علمی به دنبال این باشد که مقاله ای را تهیه و تولید کند که برای کشور هیچ فایده ای ندارد و هیچ خلأیی از خلأهای پژوهشی کشور را پر نمی کند، بله، آن کسی که آن را در مجله چاپ می کند، ممکن است برایش مفید باشد یا برای کس دیگری و جای دیگری مفید باشد؛ اما برای کشور مفید نیست.

— مطالعه و تحقیق :

مسئولیت عالم در مقابل کسانی که محتاج به علم او هستند، «لتبیننه للناس و لا تکتّمونه» (آل عمران/ ۱۸۷) است. خود این بیان، اول تبیین و فهمیدن لازم دارد. ما باید بفهمیم، تا بتوانیم آنچه را که فهمیده ایم، تبیین کنیم. پس، کسب فهمیدن هم برای ما واجب و ضروری و اجتناب ناپذیر است. ما باید روز به روز بر خودمان اضافه کنیم. آنچه که ما می‌دانیم، در مقابل آنچه که نمی‌دانیم، یک پَر کاه در مقابل صحراها و کشتزارها هم نیست. آنچه که ما می‌دانیم چیست؟ هر کتابی که آدم باز می‌کند، می‌بیند سیل مطالب در این کتابها هست، که آن ظرف خالی ما محتاج آن است. کو عمق؟ کو استعداد؟ کو توفیق برای این همه فهمیدن؟ به هر حال ما باید تلاش کنیم. ما در مقابل آنچه که باید بدانیم، و نسبت به معارفی که مردم ما محتاج آن هستند، چیزی نمی‌دانیم. ما باید درس بخوانیم و مطالعه کنیم. حالا من نمی‌خواهم در اینجا تکلیف درس خواندن بکنم، باید با مطالعه و تحقیق و تأمل و تفکر، بر خودمان بیفزاییم، تا بتوانیم بیان کنیم.

□ ▪ وظایف حوزه‌های علمیّه

— انتشار مجلات تخصصی وزین در حوزه:

البته آن بزرگان این کار را نکردند. عده ای از جوانان، کاری در این زمینه انجام دادند که اگر چه آن کار اصلی عالی آرمانی نیست، اما شایسته ی تحسین و تقدیر است؛ به خاطر اینکه، قدمی در این راه است. اما آن کار بزرگ، هنوز هم می‌تواند انجام گیرد. اگر دو و حتی سه مجله ای فقهی هم در حوزه ی قم باشد، زیاد نیست. مجله ای مخصوص فلسفه باشد. یک مجله کلامی بحمدالله هست؛ منتها با تیراژ کم و غیر معروف. شاید خیلی از شما هم اسمش را نشنیده و آن را ندیده باشید؛ اما بنده بحمدالله دیده‌ام و از کسانی که مسئول این کار هستند، تشکر می‌کنم. این طور باید باشد تا افکار نو در علوم اسلامی، روز به روز در حوزه ی علمیه مطرح شوند؛ و اهم از همه و مقدم بر همه، فقه است.

— پروارندن محققان بخش عمده کار حوزه:

حوزه‌های علمیّه، استثنائاً بخش عمده و مهمی از کار آنها، پروارندن محققان است.

— تحقیق در مبانی خط امام (ره):

خطوط دیگری را هم در زمینه ی راه امام و خط امام می‌شود بیان کرد. آنچه که عرض شد، مهم ترین و مؤثرترین‌ها بود. خوب است برادران، جوانان، اهل فکر و تحقیق، طلاب، دانشجویان روی این مبانی فکر کنند، روی اینها کار کنند. فقط متن باقی نماند؛ این متنها درست توضیح داده شود، تبیین شود.

– تربیت محقق برای نوآوری در علوم حوزوی :

افرادی را آماده داشته باشند برای تحقیق و تدقیق و نوآوری در همان مسایلی که امروز در خود حوزه‌های علمی مطرح است؛ مثل مسایل فلسفه ی اسلامی، مثل مسایل فقه اسلامی، مثل مسایل اصول اسلامی؛ که بعضی از این مباحث اصولی ما که در مباحث الفاظ و غیره آنها را مطرح می‌کنیم، امروز جزو مسایل بسیار مهمی است که در مجموعه‌های فلسفی دنیا مطرح می‌شود. درباره ی همین‌ها تحقیق و نوآوری کنند. شما آقایان محترم بدانید که این کارها هم عمدتاً کار دوران جوانی است؛ بیشتر مربوط به دوران جوانی است. تا نیروی جوانی در شما هست، تا همّت جوانی در شما هست، قدر بدانید.

– ضرورت بانک اطلاعات:

در کشور با توجه به نیازهای آن، «پژوهش را هدف دار کنیم؛ یعنی ببینیم واقعاً کشور به چه احتیاج دارد و پژوهش‌ها را در جهت نیازهای کشور قرار بدهیم، و این لازمه اش این است که ما بانک اطلاعات و مرکزی داشته باشیم. همه بدانند چه لازم است، چه انجام شده است و چه لازم است برای تکمیل یک پژوهش، تا بتوانند این قطعات گوناگون در کنار هم جمع بشود.

نشریات و مجلات تخصصی:

از ابزارهای گسترش و تولید علم در عرصه‌های پژوهش، گسترش و راه اندازی مجلات تخصصی در علوم و فنون مختلف حوزوی است. اینک این تجربه در حوزه‌های علمیه کم و بیش در حال اجرا است و جای توسعه هنوز وجود دارد. ... در دایرة المعارف ها، فقه ما را بعد از فقه اباضیه می‌آورند. از این فقه غنی، کسی خبر ندارد. این‌ها را بیرون بیاورید، تا در مجلات علمی دنیا منعکس بشود.

نشست‌های علمی:

برگزاری مستمر نشست‌های علمی - پژوهشی در حوزه در زمینه‌های مختلف، روح پژوهش و تحقیق را احیا و پرورش می‌دهد. این کار علاوه بر تولید و نظرات جدید، به تربیت و تکامل نیروهای محقق و پژوهشگر هم کمک شایانی می‌کند.

نظام فراگیردرسی:

برای استفاده از طلاب حوزه‌های علمیه در جهت توسعه، رواج و شناخته شدن اسلام لازم است، یک نظام فراگیر درسی و کاری کامل، شامل درس و تحقیق و پژوهش در حوزه‌ها ایجاد شود.

نیاز به محققین بیشتر حوزوی برای آینده:

حوزه به مدرّس و محقق و مؤلف و فنّان در فنون مختلف نیازمند است. بحمدالله این امر در حوزه‌ها تأمین می‌شود. محققان و مدرّسان و فنّانان و بزرگان و مجتهدانی هستند که آماده ی کارند؛ لیکن اگر شما به بیست سال بعدِ حوزه ی علمیه نگاه کنید، می‌بینید اینهایی که هستند، کم اند. شما بیست سال بعد را با چشم دقیق نگاه کنید، ببینید چه لازم داریم؛ آن وقت خواهید دید بزرگانی که امروز در حوزه‌های علمیه حضور دارند، تعدادشان کم است. یکی از مهم ترین نیازهای ما همین است. حوزه‌های علمیه به قصد محقق پروری و ملاپروری، ملا درست کنند تا این نیاز بر طرف شود.

وظیفه ی حوزه علمیه:

این حوزه است و کارش عبارت است از تحقیق در مسائل دینی و فراگرفتن احکام الهی در همه ی شئون زندگی. آن هم نه فقط در آنچه که مربوط به کنج محراب یا کنج خانه است؛ بلکه در قلمرو وسیع زندگی بشر. این گروه، این را باید فراگیرند؛ احکام جدیدش را تحقیق کنند؛ ناخالصی‌ها و ناسره‌ها را از آن بزدایند و آن را با زبان مناسب، در هر جامعه ای و هر زمانی و هر مخاطبی، به رساترین شکل ممکن به مخاطبین برسانند. این، وظیفه ی آن نهاد حوزه ای است و اسمش «حوزه ی علمیه» است.

منابع

- ۱- آقابابایی، مهدی، ۱۳۶۲ - تحقیق و پژوهش در کلام مقام معظم رهبری دام ظلّه / مشخصات نشر: قم: عطر عترت، ۱۳۹۸.
- ۲- سخنرانی در دیدار با گروه کثیری از آزادگان، مسئولان بنیاد مستضعفان و جانبازان، معاونان پرورشی و مسئولان امور تربیتی وزارت آموزش و پرورش و جمعی از کارمندان شبکه ی بانکی کشور، سال ۱۳۶۹.
- ۳- به هنگام بازدید از نمایشگاه تخصصی طلاب در قم، ۱۵/۰۷/۱۳۷۹.
- ۴- در جمع روحانیون و طلاب حوزه ی علمیه و ائمه ی جماعات استان بوشهر، ۱۱/۱۰/۱۳۷۰.
- ۵- بیانات در دیدار دانشجویان، به مناسبت «روز وحدت حوزه و دانشگاه»، سال ۱۳۷۲.
- ۶- در آغاز درس خارج فقه، ۱۴/۰۶/۱۳۷۴.
- ۷- سخنرانی در جمع علما و مدرسان حوزه ی علمیه ی قم، ۳۰/۱۱/۱۳۷۰.
- ۸- بیانات در دیدار مجمع نمایندگان طلاب و فضیای حوزه ی علمیه قم، ۰۴/۱۱/۱۳۶۹.
- ۹- سخنرانی در جمع علما و مدرسان حوزه ی علمیه ی قم، ۳۰/۱۱/۱۳۷۰.
- ۱۰- بیانات در دیدار استادان و اعضای هیئت علمی دانشگاه ها، ۱۳/۰۷/۱۳۸۵.
- ۱۱- سخنرانی در دیدار با مسئولان تحقیقاتی و علمی وزارت فرهنگ و آموزش عالی، ۰۳/۱۳۶۲/۲۱.
- ۱۲- در خطبه‌های نماز جمعه ی تهران در حرم امام خمینی (ره) ؛ در بیست و یکمین سالگرد ارتحال حضرت امام خمینی (ره)، ۱۴/۰۳/۱۳۸۹.
- ۱۳- در دیدار اعضای کمیسیون آموزش، تحقیقات و فناوری مجلس شورای اسلامی، ۲۷/۰۴/۱۳۸۰.
- ۱۴- نشریه حکومت اسلامی، سال پنجم، شماره ۱، صفحه ۷.
- ۱۵- سخنرانی در جمع طلاب دینی، در مدرسه فیضیه، ۰۱/۱۲/۱۳۷۰.
- ۱۶- در دیدار کارکنان مجتمع سرچشمه، ۱۸/۰۲/۱۳۸۴.
- ۱۷- بیانات در دیدار علما اردبیل، ۳۰/۰۴/۱۳۶۶.
- ۱۸- سخنرانی در جمع علما و مدرسان حوزه علمیه قم، ۳۰/۱۱/۱۳۷۰.
- ۱۹- دیدار مدرسین و علما و فضیای حوزه علمیه قم، ۰۱/۱۲/۱۳۷۰.